

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

LATVIJAS UNIVERSITĀTEI – 80

KONFERENCES REFERĀTU TĒZES

Rīga 1999

V.Ozoliņa

LVU (RPI) ĶĪMIJAS FAKULTĀTES TRADĪCĻU TURPINĀJUMS DAUGAVPILS PEDAGOĢISKAJĀ UNIVERSITĀTĒ

Daugavpils Pedagoģiskajā universitātē (DPU, izveidota 1993.g. 22.febr., bij. DPI) pašlaik strādā 5 mācību spēki, kuru darbs ir cieši saistīts ar ķīmiju - docenti Jānis Skrīvelis (apvienotās katedras ķīmijas sekcijas vadītājs) un Valda Ozoliņa, lektores Malda Getliņa un Anastasija Antropa, kā arī asistents Sergejs Osipovs. Viņu mācību un metodiskajos plānos paredzētos darbus tiešā saskarē ar studentiem ar lielu atdevi veic vecākie laboranti Ināra Okuņeva, Sniedze Bodrova, Rita Bogorode un Valentīna Jefimova, kas ieguvušas ķīmijas un bioloģijas skolotāja diplomu DPI (V.Jefimovas pamatdarba vieta pēdējos gados ir Daugavpils 3. vidusskola). Var nešauboties teikt, ka DPU turpinās LVU un RPI ķīmiķu iedibinātās tradīcijas, jo J.Skrīveļa (dzim. 1936.g. Rīgā), V.Ozoliņas (dzim. 1940.g. Bauskas raj.) un M.Getliņas (dzim. 1932.g. Tukuma raj.) studiju skolotāji un zinātnisko darbu vadītāji bija LVU vai universitātes vietā atjaunotā Rīgas Politehniskā institūta Ķīmijas fakultātes (RPI ƘF) profesori un tolaik jaunie docenti.

Kā pirmā savu šodienas kolēģu vidū LVU Ķīmijas fakultātē 1956.gadā beidza M.Getliņa kā vidusskolas ķīmijas skolotāja (specialitāte - organiskā un neorganiskā ķīmija). Pēc oficiālās sadales jaunā ķīmiķo 2 gadus veica inženiera ķīmiķa darbu Rīgas Kara mašīnu remonta rūpnīcā. Kopš 1959/60.mācību gada M.Getliņa strādā DPU, aktīvi veicot 40 gadu laikā arī dažādus sabiedriski organizatoriskus pienākumus (laika posmā 1966.-1971.g. viņa bija gan fakultātes dekāne, gan katedras vadītāja), bet nopietnākiem zinātniskiem vai metodiska rakstura pētījumiem nav pievērsusies.

J.Skrīvelis jau pusaudža gados par dzīves pamatvirzienu izvēlējās ķīmiju: pēc ķīmiķa tehnologa diploma iegūšanas Rīgas Industriālā politehnikuma Ķīmijas nodaļas organisko ražoju tehnoloģijas specialitātē (1954) viņš tūdaļ turpināja studijas LVU Ķīmijas fakultātē, bet ķīmiķa diplomu saņēma atjaunotajā RPI (1959). J.Skrīvelis uzsāka darbu LPSR ZA Mežsaimniecības problēmu un koksnes ķīmijas institūtā kā jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks, bet drīz pārgāja asistenta darbā RPI Daugavpils filiālē (1959-1963). Tālākais dzīves posms jaunajam ķīmiķim ir saistīts ar LVU, un mainās arī zinātniskā darba raksturs: J.Skrīvelis strādā par asistentu, vēlāk par vecāko pasniedzēju LVU Analītiskās ķīmijas katedrā, pievērsoties instrumentālām fizikāli ķīmiskajām analīzes metodēm. Kā liocina ķīmijas zinātņu kandidāta disertācijas nosaukums, tajā ir apvienotas dažādas ķīmijas nozares: "Ditiobenzoskābes, 4-metilditiobenzoskābes un 4-hlorditiobenzoskābes fizikāli ķīmiskās īpašības un reakcijas ar metālu joniem" (krīeviski, aizstāvēta 1973.g. dec., RPI). Ar LU habilitācijas un promocijas padomes lēmumu uz tās pamata tika piešķirts ķīmijas doktora grāds (Dr.chem., 1992). Kopš 1976.gada J.Skrīvelis strādā DPI (DPU), apvienojot pedagoģa pasniedzēja darbu ar katedras vadītāja pienākumiem (docenta nosaukums piešķirts ar AAK lēmumu Maskavā 1978.g.), izņemot 1987.-1993.g., kad katedru vadīja doc.J.Meņs. J.Skrīveļa zinātniskajā darbā pirmos 10 gadus DPI tika izmantota LVU iegūtā pieredze, un tādējādi tika veikti uzsāktie pētījumi par ditiobenzoātu, tioksīnātu, tioksīna fotometrisko, biampermetrisko un kulonometrisko titrēšanu, iesaistot aktīvi darbā studentus. Pēdējos 10 gadus darbs ir saistīts ar Austrumlatvijas dabas ūdeņu analīzi, nosakot sērūdeņraža, fluorīdu, fosfātu saturu ar elektroķīmiskām un fotometriskām analīzes metodēm (par to kopā ar studentiem un kolēģi M.Getliņu ir ziņots DPI / DPU zinātniskajās konferencēs). Dati par

cinka un lantāna kompleksometrisku noteikšanu borātos ir apvienoti 3 kopīgās publikācijās ar LU profesoru H.Godi un DPU studentu R.Kuzminu un asistentu S.Osipovu. Tās ievietotas žurnālos "Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis" un "Latvijas Ķīmijas Žurnāls" (1990, 1991, 1994). J.Skrīvelis 90.gados ir pievērsies arī metodiskajam darbam (publicēts skolotājiem veltīts raksts: Otrā un trešā perioda elementu salīdzinājums // Ķīmijas skolotājiem - Rīga: LU, 1991). izstrādātas 2 akadēmisko kursu programmas. un kopā ar kolēģi A.Antropi sagatavots mācību līdzeklis: "Praktikumus vispārīgajā un neorganiskajā ķīmijā", ko DPU izdevniecība "Saulē" paredzējusi izdot 1999.g. vasarā. J.Skrīvelis ir vadījis virkni DPI/DPU studentu diplomdarbus un bakalaurdarbus.

V.Ozoliņa pēc inženiera ķīmiķa diploma saņemšanas organiskās ķīmijas specialitātē (1963, RPI ĶF) uzsāka stažieres darbu Organiskās Sintēzes institūta Peptīdu laboratorijā (vadīja G.Čipēns), bet pēc tam mācījās aspirantūrā RPI Organiskās ķīmijas katedrā (1967 - 1969) un aizstāvēja ķīmijas kandidāta disertāciju: "Indandiona -1,3 bisfunkcionālie analogi difenila un difeniloksīda rindā" (krieviski.1970.g. jūnijā, RPI, darba vadītājs doc. O.Neilands), kas 1992.gadā tika nostrificēta kā doktora disertācija, piešķirot ķīmijas doktora (Dr.chem.) grādu. Pēc 2 gadu darba RPI ĶF (kā jaun. zin. līdzstrādniece) V.Ozoliņa uzsāka pedagoga darbu 1972.g. rudenī DPI Ķīmijas katedrā (vec. pasniedzēja, docenta nosaukums piešķirts 1991.g.) un drīz konstatēja, ka, ievērojot trūcīgo (un diemžēl arī dārgo) reaģentu un aparatūras klāstu, ir radikāli jāmaina sava darba raksturs un jāatsakās no zinātniskiem pētījumiem organiskās sintēzes laukā. Viņa pievērsās organiskās ķīmijas mācīšanas metodiskajam darbam: rotoprinta tehnikā iespēsti izdala materiāli DPI studentiem par organiskās ķīmijas savienojumu dažādām klasēm (10 darbi, 1978-1992) un 1 darbs kopīgs ar kolēģi M.Getiņu, kas veltīts bioķīmijas laboratorijas darbiem (1977). Šajā periodā V.Ozoliņas agrāk veiktais darbs organisko savienojumu sintēzes laukā ir iekļauts dažās kopīgās publikācijās ar RPI kolēģiem, piemēram, žurnālā "Heterociklisko Savienojumu Ķīmija" (krieviski. 1972).

Saglabājot Latvijas augstskolu ķīmiķu izveidotās tradīcijas, kas jo spilgti izpaužas A.Češāna, J.Stradiņa, I.Grosvalda, H.Godes, U.Aikšņa daudzpusīgajos ķīmijas attīstības vēstures pētījumos, V.Ozoliņa popularizē un analizē mācību procesā, saskarsmē ar skolotājiem un interesentiem semināros un konferencēs (Daugavpils, Rīga, Rēzekne, Viļņa, Minska, Bresta, Tiraspole), kā arī preses izdevumos Krievijas un Latvijas ķīmiķu, farmaceitu un pedagogu devumu. Tiek pievērsta uzmanība viņu (S.Hillers, M.Štaudinger - Voita, I.Kvelberga) saistībai ar Nobela prēmijas laureātiem un ar Daugavpili kā dzimto pilsētu (LZA locekļi P.Bolšaitis, N.Bojārs, J.Tīliks, M.Šimanska, LU 1 perioda (1920-1940) ķīmijas profesors A.Janeks, ķīmijas zinātņu pētnieks Padomju Savienībā M.Blohs). Ir atzīmēts, ka pazīstamu mācībgrāmatu un uzzīņas literatūras autori ir darbojušies kā mācību spēki DPI (DPU) (A.Strakovs, J.Kacens, F.Feldmanis, A.Buiva). V.Ozoliņa uztur radošas sadarbības kontaktus ar bijušajiem un esošajiem RPI un LU kolēģiem un mācību spēkiem, kuri atstājuši pozitīvu ietekmi uz RPI pirmo organiku sintētiku paaudzi. Nozīmīgāko pētījumu rezultāti apkopoti rakstu krājumos "No Baltijas dabaszinātņu un tehnikas vēstures" (1984, krieviski), "Ķīmijas skolotājiem"(1991), "Skolotāju pieredze" (1996), "Acta Latgalica" (1997) un laikrakstos "Skolotāju Avīze"(1986), "Izglītība un Kultūra"(1995, 1997). Izceļot šodienas ķīmiķu vajadzību orientēties vadošajās Eiropas valodās, V.Ozoliņa atzīmē, ka ķīmiķi LU pirmajā periodā regulāri publicēja darbus vācu valodā, bet LU profesors A.Janeks brīvi lietoja apm. 8 valodas, tostarp arī ķīniešu valodu. Lai radītu studentos interesi par svešvalodām, viņa dod studentiem uzdevumus ne tikai latviešu, bet arī angļu, vācu, franču, spāņu (ar prof. P.Bolšaiša atbalstu) un krievu valodās.